

Dezinformacija, melas ir propaganda socialiniuose tinkluose: kaip elgtis?

Šiuo metu, kai Ukrainoje vyksta karas ir priešiškos jėgos aktyviai veikia socialiniuose tinkluose, mums visiems labai svarbu atpažinti melo, dezinformacijos ir propagandos įrašus bei žinoti, kaip elgtis su jais susidūrus. LIETUVOS KOMUNIKACIJOS ASOCIACIJA kviečia pasinaudoti ekspertų parengtais patarimais.

Atpažinkite, kai jus bando apgauti Pirmas žingsnis – atpažinti melagienas, dezinformacinius ir propagandos įrašus. Kai kas nors primygtinai siūlo paskaityti ar perklausti vieną ar kitą įrašą, „nes čia, žinok, sako tiesą“, būkite atsargūs ir nesuteikite melui eterio bei auditorijos.

Informacijos lietuvių kalba ieškokite tik pagrindiniuose Lietuvos portaluose – LRT.lt, Delfi.lt, 15min.lt, Tv3.lt, alfa.lt, lrytas.lt, vz.lt, diena.lt, ve.lt ar kituose pakankamai dideliuose kanaluose. Maži portalai turi mažiau galimybių atsilaikyti prieš galimas kibernetines atakas, taip pat mažiau resursų patikrinti informaciją. Taip pat remkitės informacija iš pirminių šaltinių – pavyzdžiui, kasdienių Vyriausybės spaudos konferencijų (jos transliuojamos internetu). Jei mokate užsienio kalbų, skaitykite patikimus Vakarų žiniasklaidos pagrindinius kanalus: pavyzdžiui, BBC, CNN, „Euronews“, „Bloomberg“, „New York Times“, „The Guardian“, „Politico“, „The Telegraph“, „Reuters“, „AFP“, „The Independent“, „The Economist“, „Financial Times“.

Skaitomą informaciją socialiniuose tinkluose ir platformose vertinkite kritiškai, ypač atkreipdami dėmesį į tokius dalykus:

- Paskyros, skelbiančios patikimą informaciją, paprastai turi pakankamai sekėjų, o ne 200-300. Jeigu sekėjų neradote daug, ieškokite, ar informacija yra publikuota kituose šaltiniuose, ir iš naujo įvertinkite ją publikavusius asmenis.
- Šaltiniai neturi būti susiję su Rusijos valdžiai palankiais kanalais. Net jeigu juose ir gali būti dalis tiesos, šiuo metu neverta rizikuoti – geriau naudotis patikimais Lietuvos ar Vakarų žiniasklaidos šaltiniais.
- Sensacinga informacija visada turi būti paremta šaltiniais. Jeigu matote ką nors šokiruojančio ar labai emocingo, pažiūrėkite, ar prie įrašo yra šaltinis, ir toliau tikrinkite informaciją. Pavyzdžiui, ieškokite per „Google“, ar randama analogiška informacija kituose šaltiniuose.
- Klauskite savęs nuolat: ar šiame šaltinyje netrūksta įrodymų bei analizės, iš kurios perspektyvos yra pateikiama naujiena, ar nėra taip, kad faktinės naujienos nėra ir bandoma manipuluoti vaizduote?

Ko NEDARYTI, pamačius su melagingus, dezinformacinius ar propagandinius įrašus socialiniuose tinkluose

Kuo aktyviau žmonės dalinasi įrašu ar į jį reaguoja, tuo daugiau pirmumo socialinių tinklų algoritmai jam suteikia. Net pasidalinimas su komentaru „Tai melas“, suteikiant konteksto ar atskleidžiant tikrus faktus, vis tiek yra pasidalinimas. Dėl to auga įrašo ir paskyros reitingas, matomumas ir auditorija. Tegu melas ir dezinformacija plinta savo uždarame, bet ne jūsų socialinių medijų „burbule“. Paprastai tariant, nesuteikite melui auditorijos. **Tai reiškia: nespauskite reakcijos mygtukų prie įrašų. Kuo daugiau reakcijų, pasidalinimų, tuo kitiems tas įrašas atrodo patikimesnis.** Tad nesidalinkite tokių įrašų nuorodomis – nei savo turinyje, nei komentaruose. Nesidalinkite dezinformaciniais vienos platformos įrašais ar nuorodomis kitoje platformoje. Tai skatina informaciją sklirti tarp platformų –

todėl auga jų auditorija, algoritmai suteikia tokiems įrašams ir paskyroms prioritetą ir dažniau parodo kitiems socialinių tinklų lankytojams. Taip pat:

- Nekartokite dezinformaciniuose įrašuose naudojamų grotazių (angl. hashtags).
- Nenaudokite tokiuose įrašuose vartojamų žodžių, terminų, specifinių sąvokų.
- Nežymėkite (netaginkite) savo įrašuose įtartino turinio autorių, paskyrų. Jei norite patikrinti faktus arba pranešti apie paskyrą ar įrašą – geriau dėkite adresą kaip paveiksluką (ne aktyvią nuorodą).
- Nestebėkite (like) ir nesekite (follow) paskyrų ar žmonių, kurie skleidžia tokią informaciją.
- Neskaitinkite ir neplatinkite pastebėtų klaidingų sąsajų tarp dalykų, kurie nėra niekaip susiję. Nekartokite tokių įrašų informacijos jokia forma – net norėdami pašiepti, pajuokti ar pakomentuoti.

SVARBU: net jeigu jūs manote, kad dezinformacijos, propagandos ar melagienos teiginiai neveikia jūsų mąstymo, jie gali veikti jūsų draugus ir aplinkinius. Neleiskime normalizuoti propagandos ar dezinformacijos žodyno ir terminų, nes jie taps įprasti kasdieninėje kalboje ir visuomenėje.

Ką verta DARYTI?

- Blokuokite ir praneškite (angl. report) socialinių tinklų administratoriams apie dezinformacijos, propagandos ir melo paskyras. Neužtenka tik nesekti tokių paskyrų – kai kiti žmonės sureaguoja į tokius įrašus, jie pasirodo ir jūsų naujienų sraute. Nesuteikite tokioms paskyroms dėmesio ar auditorijos. Neabejojame, išsivalę savo socialinių tinklų srautą emociškai jūs jausitės daug geriau.
- Norėdami pranešti apie netinkamą profilį, tokios funkcijos ieškokite profilio dešinėje, spausdami ant trijų taškelių. Tokiu pat būdu galima pranešti ir apie netinkamą komentarą – reikėtų komentario dešinėje spausti ant trijų taškelių.
- Kol dezinformacinė paskyra neblokkuota, skelbkite ir dalinkitės jos įrašų zonoje (paskyroje, komentaruose) savo požiūriu, naratyvu ar tiesos faktais (pateikite patikrintus teiginius, venkite neiginių).
- Komentaruose kartokite tiesą. Kartokite tiesos faktus dar kartą. Ir taip šimtą kartų. – Jeigu yra būtinybė atkreipti dėmesį į tokius įrašus, pranešti apie juos, naudokite iškarpas (angl. printscreens), o ne nuorodas į juos. Jeigu būtina iškarpomis pasidalinti viešojoje erdvėje, pažymėkite jas „melas“.
- Jeigu norite atskleisti propagandą, įspėti savo bendruomenę, tokius įrašus su jų iškarpa galite aprašyti vadinamuoju „tiesos sumuštinio“ būdu. Pirma minėkite tiesos faktus – pirmas sakinytis labiausiai atkreipia dėmesį. Tuomet įvardinkite pastebėtą melą, tačiau nenaudokite dezinformaciniame įraše matomo žodyno. Užbaikite patikrintų teiginių ir tiesos pakartojimu. Būkime budrūs, informuoti ir aktyvūs. Neleiskime dezinformacijai ir melui paveikti mūsų bei mūsų aplinkinių minčių.

Informaciją parengė jaunieji Jotvingių gimnazijos žurnalistai